

AJER
AKADEMIC JOURNAL OF
EDUCATIONAL RESEARCH

ISSUE 7

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

December 2024

WWW.AJERUZ.COM

International Scientific Journal
AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
December 2024

Tashkent 2024

**SINFDA O'QUV FAOLIYATI ORQALI O'QUVCHILARNING
KOMMUNIKATIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA PIRLS
TADQIQOTLARINING O'RNI**

Artikova Nargiz Shuxratovna

*Chirchiq Davlat pedagogika universiteti, Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va
amaliyoti kafedrası o'qituvchisi*

e-mail: nargizartikova1982@gmail.com

Annotatsiya: Asosiy kompetensiyalardan biri zamonaviy hayot sharoitida muvaffaqiyatli sotsializatsiya, moslashish va o'zini o'zi anglashni ta'minlaydigan kommunikativ kompetentsiyadir. Kommunikativ kompetentsiya og'zaki va yozma muloqot maqsadlarini qo'yish va ularga erishishga tayyorlikni anglatadi: kerakli ma'lumotlarni olish, o'z nuqtai nazarini muloqotda va nutqda madaniyatli tarzda taqdim etish va himoya qilish, pozitsiyalar xilma-xilligini tan olish va ommaviy nutqda. qadriyatlarga hurmat (diniy, etnik, kasbiy, shaxsiy va boshqalar) boshqa odamlar.

Kalit so'zlar: Kommunikativ kompetentsiya, Zamonaviy maktab, nutq qobiliyatlari, ifodali o'qish, muloqot qobiliyati

Bugungi ta'lim tizimi, o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishni asosiy maqsadlaridan biri sifatida belgilagan. Bu ko'nikmalar, o'quvchilarning o'z fikrlarini ifoda etish, boshqalarning fikrlarini tinglash va samarali muloqot qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Sinfda o'quv faoliyatini to'g'ri tashkil etish, ushbu ko'nikmalarni shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Bu borada PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) tadqiqotlari muhim o'rin tutadi.

Keling, kommunikativ kompetentsiyaning ta'rifi va uning ta'lim jarayonidagi ahamiyatidan boshlaylik. Kommunikativ kompetentsiya tildan turli ijtimoiy sharoitlarda samarali foydalanish qobiliyatini o'z ichiga oladi, bu o'quvchilarning umumiy rivojlanishi uchun juda muhimdir.

Kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish va rivojlantirish muammosi ayniqsa boshlang'ich maktabda dolzarbdir, chunki u o'smirlik va yoshlardagi yoshga bog'liq rivojlanish maqsadlariga javob beradi va maktab o'quvchilarining muvaffaqiyatli shaxsiy rivojlanishining sharti hisoblanadi.

Kommunikativ kompetentsiya zarur tillarni bilish, atrofdagi odamlar va hodisalar bilan munosabatda bo'lish usullari, guruhda ishlash ko'nikmalari, jamoada turli ijtimoiy rollarni egallashni o'z ichiga oladi. "Inson" muloqotining o'ziga xos xususiyati shundaki, axborot nafaqat uzatiladi, balki "shakllanadi, aniqlanadi, rivojlanadi". Biz har biri faol sub'ekt bo'lgan ikkita shaxsning o'zaro ta'siri haqida gapiramiz. Sxematik jihatdan aloqa sub'ektlararo jarayon (S-S) yoki "sub'ekt-sub'ekt munosabatlari" sifatida tasvirlanishi mumkin. Har qanday ma'lumotni uzatish faqat belgilar, aniqrog'i, belgilar tizimlari orqali mumkin.

PIRLS tadqiqotlari, o'quvchilarning o'qish savodxonligini va o'qishdan tushunish ko'nikmalarini o'rganishga qaratilgan xalqaro tadqiqotdir. Ushbu tadqiqotlar har besh yilda bir marta o'tkazilib, o'quvchilarning o'qish qobiliyatlarini baholash bilan birga, ularning o'qish jarayonidagi qiyinchiliklarini aniqlashga ham yordam beradi. PIRLS tadqiqotlari natijalari, ta'lim tizimini yaxshilash va o'quvchilarning o'qish va kommunikativ kompetentsiyalarini rivojlantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

PIRLS tadqiqotlari, o'quvchilarning o'qish savodxonligini o'rganish orqali, ularning kommunikativ kompetentsiyalarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Tadqiqot natijalari, o'quvchilarning o'qishdan tushunish qobiliyatlarini oshirish uchun qanday metod va yondashuvlar samarali ekanligini ko'rsatadi. Bu esa, o'qituvchilarga o'quv faoliyatini to'g'ri tashkil etishga va o'quvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Sinfda o'quv faoliyatini tashkil etishda PIRLS tadqiqotlarining natijalariga asoslanish, o'quvchilarning kommunikativ kompetentsiyalarini rivojlantirishda samarali yondashuvlardan biridir. O'qituvchilar, o'quvchilarning ehtiyoj va qobiliyatlarini inobatga olib, darslarni interaktiv va qiziqarli qilishlari kerak. Masalan, guruhli ishlardan foydalanish, muhokama va bahs-munozaralar o'tkazish, o'quvchilarning fikrlarini ifodalash va tinglash ko'nikmalarini rivojlantirishda yordam beradi.

PIRLS tadqiqotlari natijalari, o'quvchilarning o'qish savodxonligini oshirish uchun samarali usullarni aniqlashga yordam beradi. Masalan, ifodali o'qish, matnlarni tahlil qilish va muhokama qilish usullari, o'quvchilarning o'qishdan tushunish qobiliyatlarini oshiradi. Bu usullar orqali o'quvchilar, o'qilgan matnlarni chuqurroq tushunadi va o'z fikrlarini ravon ifoda etishni o'rganadi.

Samarali muloqot quyidagilar bilan tavsiflanadi: 1) Hamkorlar o'rtasida o'zaro tushunishga erishish 2) Vaziyatni va muloqot mavzusini yaxshiroq tushunish, muammolarni hal qilishni osonlashtirish, maqsadlarga erishishni ta'minlash; resurslardan optimal foydalanish odatda kommunikativ kompetensiya deb ataladi. Kommunikativ kompetensiya kommunikativ qobiliyat + kommunikativ bilim + kommunikativ qobiliyatga teng, kommunikativ vazifalarga adekvat va ularni hal qilish uchun yetarli.

Zamonaviy maktabning asosiy vazifasi - har bir o'quvchining qobiliyatini ochib berish, yuqori texnologiyali, raqobatbardosh dunyoda hayotga tayyor shaxsni tarbiyalashdir. Asosiy muloqot qobiliyatlarining yo'qligi nafaqat oilada, balki birgalikdagi faoliyat davomida jamoada ham ko'plab nizolarga olib keladi.

Ko'pincha hayotda biz o'tmishda ilhomlangan va o'zining "birinchi sinf o'quvchisi" maqomidan g'ururlangan bola bir muncha vaqt o'tgach, maktabni, do'stlarini va yaqinda unga qiziqqan va g'amxo'rlik qilayotgan barcha narsalarni tashlab ketishiga duch kelamiz. Hozirgi zamon bola uchun o'z ahamiyatini va mazmunini yo'qotdi.

Nega? Nimalar bo'lyapti? Taassurotlarning barcha yorqinligi va yangiligi ortida juda jiddiy va murakkab muammo - aloqa yotibdi.

Mamlakatimizda iqtisodiyotning rivojlanishi bilan odamlar ruhiyatida o'zgarishlar ro'y berdi, ba'zan insonni yashash uchun kurashda shiddatli shaxsga aylantirdi. Bunday sharoitlarda bola uchun qanday? Unga nima bo'lyapti? Bu shunday bo'ladi: ota-ona pul topish bilan band, bola esa yovuzlik, zo'ravonlik, shafqatsizlik va yomon so'zlarni ko'rsatadigan televizor bilan yolg'iz qoladi; kompyuter bilan yolg'iz qoladi, bu yerda o'yinlar bir xil zo'ravonlikni o'rgatadi, ular otib o'ldiradilar. Bola kuchli axborot oqimi va boshqa ogohlantirishlarning ta'siri ostida. Shu bilan birga, jonli aloqa halokatli darajada kamayadi.

Men har doim o'rganishni qanday tashkil qilish kerakligi, bolalarning o'rganish istagi paydo bo'lishi va o'quv faoliyatining barcha turlarida faol ishtirok etishi, shuning uchun o'rganish kognitiv, ijodiy va shaxsiy sohalarni rivojlantirishga ko'proq hissa qo'shishi masalasi bilan doimo qiziqib kelganman. Hozirgi vaqtda yuqori kommunikativ madaniyat, keng dunyoqarash, har qanday vaziyatda mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatiga ega bo'lgan odamlar muvaffaqiyatga erishishlari mumkin. Axir, zamonaviy inson doimo tanlov bilan duch keladi.

Hozir bizning ta'lim tizimimiz yangi avlod standartlarini faol ravishda ishlab chiqmoqda. Yangi avlod standartlari o'rtasidagi tub farq ta'lim standartlari bo'yicha yutuqlarni baholash paradigmasidan kompetentsiyaga asoslangan yondashuvga o'tish zarurligini aniq asoslab beradi. Zamonaviy maktab shaxsning asosiy kompetensiyalarini shakllantirish uchun tan olingan. Muhim kompetensiyalardan biri bu muloqot qobiliyatidir.

Shuni esda tutish kerakki, universal ta'lim harakatlari shaxsiy, kognitiv, kommunikativ va tartibga soluvchi harakatlarni o'z ichiga oladi.

Bola juda yoshligidanoq muloqot qiladi va gapira boshlaydi. Ma'lumki, bu til orqali muloqot qilish qobiliyatining rivojlanish darajasi har xil bo'lsa-da, umuman olganda, u istalgan narsadan uzoqdir. Shu sababli, yangi standartlar loyihasini ishlab chiquvchilar kommunikativ harakatlarni shakllantirishni maktab ta'limining ustuvor vazifasi deb bilishadi.

O'quvchilarning, ayniqsa, maktabgacha va boshlang'ich maktab yoshidagi kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishda didaktik o'yinlarning ahamiyatini muhokama qilish kerak. Didaktik o'yinlar so'z boyligini boyitish, tilning grammatik tuzilishini tushunish, ifodali va retseptiv nutq qobiliyatlarini yaxshilashga yordam beradi. Ushbu o'yinlar, shuningdek, ijtimoiy o'zaro ta'sirni, ijodkorlikni va kuzatishlar va tajribalarni tasvirlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Kommunikativ kompetentsiyani oshirishda sinfdan tashqari mashg'ulotlarning rolini ko'rsak. Muloqotlar, bahs-munozaralar va boshqa sinfdan tashqari mashg'ulotlarni o'z ichiga olgan bunday tadbirlar o'quvchilarning bilim olishga qiziqishini oshirish, ularning iste'dodini rivojlantirish, jamiyat va ijtimoiy mas'uliyat hissini kuchaytirishga yordam beradi. Bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning kundalik ehtiyojlari, qiziqishlari

va intilishlarini sinfdagi oddiy mashg'ulotlardan tashqari o'z ichiga olgani uchun zarurdir.

Kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishda o'qituvchi va talabaning samarali o'zaro ta'siri muhimligini ta'kidlayman. Ushbu ko'nikmalarni samarali modellashtirish va o'rgatish uchun o'qituvchilarning o'zlari muloqot qilish qobiliyatiga ega bo'lishlari kerak. Bu o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifoda etishlari, savollar berishlari va mazmunli suhbatlar o'tkazishlari uchun sharoit yaratishni o'z ichiga oladi.

Ta'limga kompetensiyaga asoslangan yondashuv kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishga qanday hissa qo'shishini tushuntiradigan bo'lsak, bu yondashuv o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarni hayotiy vaziyatlarda qo'llash qobiliyatiga qaratilgan bo'lib, samarali muloqotni o'z ichiga oladi. Bu o'quvchilar o'zlarining muloqot qobiliyatlarini mashq qilishlari va yaxshilashlari mumkin bo'lgan yaxlit ta'lim muhitini yaratish uchun turli fanlarning integratsiyasini o'z ichiga oladi.

Kommunikativ kompetentsiyani yaxshilash uchun o'qituvchilar foydalanishi mumkin bo'lgan turli xil o'qitish usullarini ko'rib chiamiz. Bu interfaol usullardan foydalanish, guruhlarda ishlash, rolli o'yinlar va o'quvchilar o'rtasida faol ishtirok etish va muloqotga yordam beradigan boshqa qiziqarli tadbirlarni o'z ichiga oladi. Maqolada ushbu usullarning pedagogik va psixologik jihatlari va ularning umumiy ta'lim maqsadlariga mosligi haqida ham to'xtalib o'tish mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsam PIRLS tadqiqotlari, sinfdagi o'quv faoliyatini tashkil etishda va o'quvchilarning kommunikativ kompetentsiyalarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Tadqiqotlar natijalari, o'qituvchilarga o'quvchilarning o'qish savodxonligini oshirish va ularning kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali usullarni tanlashga yordam beradi. Bu esa, o'quvchilarning ta'lim jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularning muvaffaqiyatli ta'lim jarayoniga katta hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 29 декабрдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси <https://president.uz/uz/lists/view/4057>

2. Коммуникативная компетентность. Электронный ресурс: [https://ru.wikipedia.org/wiki/ Коммуникативная_компетентность](https://ru.wikipedia.org/wiki/Коммуникативная_компетентность). Дата обращения: 29.09.2019.

3. Марина О.А. Структурные компоненты иноязычной профессиональной компетенции как профессионального стратегического ресурса // Педагогические образование и наука. — № 5. — Москва, 2014. — 113 с.

4. Zafarovna, Y. I., & Shuxratovna, A. N. (2024). O'YINNING PEDAGOGIK JARAYONDA TUTGAN O'RNI. JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING, 3(4), 125-128.

5. Shuxratovna, A. N. (2024). BOSHLANG'ICH TA'LIMDA CHET TILLARINI O'QITISHNING AHAMIYATI VA SAMARALI NATIJA OLISHNING QIZIQARLI YONDASHUVLARI. Scientific Impulse, 2(19), 108-110
6. Artikova, N. (2022). THE IMPORTANCE OF PIRLS RESEARCH IN INCREASING THE READING LITERACY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS. Журнал иностранных языков и лингвистики, 6(6), 91-98.
7. Artikova, N. (2022). THE IMPORTANCE OF PIRLS RESEARCH IN INCREASING THE READING LITERACY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS. Журнал иностранных языков и лингвистики, 6(6), 91-98.
8. Shuxratovna, A. N. (2024). TARBIYASI OG'IR BOLALAR BILAN ISHLASH. ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI BEKE, (50-1).
9. Iroda Shuhrat Qizi Pulatova Rayhona Olim Qizi Xasanova, & Nargiz Shuxratovna Artikova (2024). TA'LIMNI TASHKIL ETISH TURLARI VA SHAKLLARI. Academic research in educational sciences, 5 (CSPU Conference 1 Part 1), 162-165.
10. Shuxratovna, A. N. (2024). TA'LIM METODLARI VA VOSITALARI. Новости образования: исследование в XXI веке, 2(21), 125-128.
11. Назаренко Е.Б. Коммуникативная компетенция: подходы к классификации, структура // Сборники конференций НИЦ. Социосфера. – Вып. № 22. 2013. – С. 81-86.
12. Safarova R, Jo'rayev R. Pedagogika: ensiklopediya. II jild. – T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti. – 2015. – B. 184.

AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
7-son

Nashr qilingan sana: 27.12.2024.
Shrift: "Times New Roman".

“ACADEMIC JOURNAL” MCHJ

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172